

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 10. junija 1857.

Gospodarske skušnje.

(Koliko škodo delajo kozé v gojzdih.) Neki posestnik v Tirolih jo je izrajtal takole: Vsak kmet vé, da koza na dan najmanj 3 funte klaje potrebuje. Recimo, da le 4 veršiči mladih drevesic vagajo 1 lot, tedaj vsaka koza na dan 384 mladja izruje, ali če je že nekoliko odrastlo, mu veršiče pomuli, kar je posebno hojovju škodljivo. Potem takem čeda 300 kóz v enem mescu pokončá 3 milijone in 456000 drevesic brez tistih, ki jih z nogami poteptá. Postavimo, da 100 takih drevesic stojí na štirjaškem sežnji (kvadrat-klaftri), tedaj 300 kóz vsaki mesec 21 oralov in 960 štirj. sežnjev gojzdne zarezja pokončá. — Iz tega je očitno, kako škodljive so kozé gojzdom, in da v deželah, kjer imajo veliko kóz, ni mogoče, da bi gojzdi se zarezjevali.

(Pomoč kadar živino napenja.) Sopot je prišel čas, v katerem se pogostoma nahaja, da živino napenja. Večkrat že smo govorili v „Novicah“ od te nevarne bolezni in rekli, da živo apno v vodi raztopljeno (4 lote na 4 maslice vode) se šteje med najboljše pomočke; kadar pa je vamp kakor boben napet in živina že komaj diha, takrat se ni dalje muditi in treba je berž z nožem (trokárjem) na levi lakotnici prebosti vamp, da se izpusté v njem napravljene in zadržane vetrovi (gazi) in vodeni sopari. Ker pa je še zmiraj nismo tako daleč pripravili, da bi vsak gospodar imel tak nož (trokár), čeravno ni drag, in ker tudi živega apna ni povsod berž pri rokah, naj povémo gospodarjem še en pomoček, ki je že mnogokrat ozdravil napeto živino in kateri je povsod tam pri rokah, kjer je kak vodnjak (štirna) ali kak studenec ali kaka reka. Ta pomoček je merzla voda.

Napeta živina se tedaj pelje k merzli vodi in s korcom, golido ali kako drugo posodo razun glave po celem životu posebno pa po lakotnicah z merzlo vodo neprenehoma skozi pol ure ali še dalje poliva, dokler ne začne vetrovi od živine iti zadej in spredej in dokler se ne začne živina tresti.

Potem se mora živina počasi prepeljevati, da se lože vetrov izprazne, pa tudi blata.

Če pa je živina tako zlo napeta, da komaj gré ali da celó več vstati ne more kadar leží, je treba v škafih merzle vode prnesti in jo polivati. —

Ako polivanje z merzlo vodo ne pomaga, je še zmiraj čas pripraviti apna kakor smo gori rekli, in pa nož, da se ji vamp ubode.

Kako pa in zakaj pomaga polivanje z merzlo vodo? Morebiti misli kdo, da je to le „kravarska učenost“, — pa ni; pomoč merzle vode se opira na skušnje učenih živinozdravnikov in pa na kemijsko vednost. Kadar živino napenja, ji začne klaja v vampu vreti; napravi se tedaj v vampu (pervem govejem želodcu) velika vročina, ktera vodene sopare v njem še bolj razpenja in ti z gasi vred napenjajo živino še huje. Če se tedaj poliva treh z merzlo vodo, se ohladi vse, kar je v vampu in vodeni sopuhi se spremené v kapljice, ktere ne raztegujejo več vampa in napenjanje potem neha. Treba pa je, da se napeta živina v tem tudi blata izprazne, da zadržano blato ne naredi iznova napenjanja. Zato je prav, živino počasi prepeljavati, ji v

ritnik seči, jo kliširati, pa tudi soli ji piti dati ali v njo vlti.

H koncu tega sestavka ponavljamo še že stokrat rečeno, da merzla voda je poleti pri mnogih boleznih, ktere izvirajo iz hude vročine, poglavitno zdravilo.

Obertnijske skušnje.

(Da se zidovje, kamnje in cegel ne drobí po mokroti in sapi pod milim nebom) je Francoz Daines našel nov pomoček v žvepljenem cvetu in olji, lanénem ali drugem. Na 1 del žvepla se vzame 8 delov olja, oboje vkup zmeša, v lončeno posodo dene in na ognji tako dolgo močno greje, da se žveplo raztopi in z oljem zmeša. Ko se je zmes ohladila, se s penzeljnom ali kak drugač zid namaže.

(Da se mesingaste reči lepše svetijo in tudi delj časa obvarjejo), naj se namažejo s firnižem, kateri se naredi iz sledečih reči in se zlati lak (Goldlack-firnis) imenuje: Vzame se namreč 12 lotov rumenega šelaka (blonden Schellack), pol lota gumigutija, pol lota drakonove kervi (Drachenblut) in 32 lotov vinskega cveta (Weingeista) 92 gradov močnega.

Imenik tistih, katerim so bile v dunajski razstavi svetinje in pohvalne pisma podeljene.

Na Štajarskem.

Zlato svetinjo je dobila:

c. k. kmetijska družba za nabérko raznih pridelkov in pa za nabérko kmetijskega orodja in mašin.

Veliko sreberno svetinjo so prejeli:

gosp. Juri Stöger iz Perneka za mircodolinskega bika, — gosp. Fr. Roč za gladeže, — svetli nadvojvoda Joan za vino, — gosp. Kleinošek, v Gostingu za šampanjevec, — vinotergovska družba v Marburgu za vino, — gosp. V. Čebul v Cmureku za vino.

Malo sreberno svetinjo so prejeli:

samostan Admontski za vino, — grof Brandis v Vindenau-u za vino, — gosp. Rožger iz Stadt-la za Rabtalsko sejavnico.

Veliko bronasto svetinjo so prejeli:

žl. gosp. Kodolič v Radgoni za vino, — gospá grofinja Sarvar-jeva za vino, — gosp. Jož. Vokaun iz Celja za predivo.

Malo bronasto svetinjo so dobili:

gosp. Jan. Paher pri sv. Lorencu za mircodolinsko kravo, — gosp. Fr. Schönewetter iz Ehrenhausen-a za puro, — gosp. Körösi iz Gradca za škoporeznico, — gosp. Warbüchler za žerneve.

Pohvalne pisma so prejeli:

gosp. Juri Stöger iz Perneka za mircodolinsko kravo, — c. k. kmetijska družba za verbovnik, — gosp. Dominik Čolnik iz Dervanja je dobil eno pohvalno pismo za razne kmetijske pridelke in izdelke, drugo pa za vina, med kterimi so bile nektare po-

sebnobno dobre spoznane, — za vina so še dalje prejeli pohvalne pisma: gosp. Druškovc iz Slovenjo-Gradca, knez-Windischgrätzovo grajšinsko oskerbnništvo, — gosp. Pan iz Konjic, — gosp. Stöger iz Štaine-a, — gosp. Fürst iz Ptuja, — samostan sv. Pavla v Marburgu, — gosp. vitez Pistor iz Radgone, — gosp. Sartori pri sv. Trojici; — za klepalo je prejel gosp. Naubeshuber iz Pettenbach-a, za drenažne cevi pa gosp. Frid. Schmidt v Gradcu pohvalno pismo.

Pomenki ljubljanskega zgodovinskega društva v zboru mesca majnika.

Društveni tajnik gosp. dr. E. Kosta je najpoprej bral sostavek, ki ga je gosp. P. Hicinger spisal od škofov Aemone. Po pravilih Schönleben-a in Valvazor-ja, Linhart-a in Richter-ja si tudi gosp. Hicinger prizadeva dokazati in sosebno zoper zahteve istrijsanske Cittanuove in friulske Gemone spričati, da že stara Aemona je v 4. in 5. veku svoje lastne škofo imela. Sila težavno je sicer to reč do dobrega dognati, ker nikakoršnih spominkov ni, kateri bi pričali, da je to gotovo tako; kar pa je le dokazov za verjetnost tega terdenja najti, je gosp. Hicinger po svoji navadni marljivosti in bistrumnosti zvesto nabral in z njimi podperl svojo spričo.

Gimnazijalni vodja gosp. Nečásek je zanimive reči povedal od nekdanjih „akademiških novincov“ (beanov) in ojsrih preskušinj, katerim so bili nekaj učenci podverženi, preden so bili vzeti v šolo.

Gosp. dr. H. Kosta je govoril o rokopisu neke stare igre, ktera je predstavljala terpljenje Jezusa Kristusa. Rokopis te žaloigre v nemškem jeziku, ktera je bila 6. aprila 1730 v Krajnji na vélikem tergu tako ginljivo igrana, da se je vse jokalo, in ktera ima napis: „das Leiden unseres Herrn und Heilandes Jesu Christi. Vollständig vorgebracht. NB. Welches zu Krainburg auf dem öffentlichen Platze den 6. April 1730 als ein schmerzenvolles Tragöd, allen nicht ohne häufigen Thränen ist vorgestellt worden“, je gosp. dr. H. Kosta pogube otel, sicer bi bil leta 1837 z Reigersfeld-Busetovo zapuščino kot zaveržen papir prodan in za kak zavitek porabljen. Spisana je ta žalostna igra v klobasah (Knittelvers) in razdeljena v 15 razdelkov; začne se z navodom (prologom) in vsak razdelk se končuje z vmesjem po šegi korov v gerških žaloigrah. Pomenljiva je ta igra — pravi gosp. dohtar — deloma zato ker je nemško pisana in je pred 127 leti prebivavce dandanašnjega skor čisto slovenskega mesta k joku posilila, deloma pa zato, ker je edina ljudska igra te verste, od ktere se vé, da je bila na Krajskem očitno igrana.

Gosp. profesor Metelko je nadalje govoril o Miklosičevih filologičnih delih in med drugim tudi razložil, kaj visokoučeni prof. Miklosič o staroslovenskem jeziku in njegovi razmeri do ostalih slovanskih jezikov misli, kar je našim jezikoslovcem iz slavnih Miklosičevih knjig znano.

Potem se je bral sostavek gosp. prof. Terstenjak-a, v katerem k napisu na Krajskem najdenega rimskega kamna „Laburo ex voto sacrum“ na filologičnem potu dokazuje, da korenine in pomeni sanskritske besede arth, nemške Elben (Elfen) in slovanske lab (tedaj labor „svitli duh“ itd.) se ravno tako ujemajo kakor povestice Indov, Slovanov in Germanov o „ninkih“ (Elfen).

H koncu zbora je društveni tajnik dr. E. Kosta v pretres vzel štatistične tabele, ktere se v Pragi na svetlo dajejo. Kakor sta šolski svetovavec gosp. Becker za nadvojvodino Avstrijo, in „Klagenf. Zeit.“ za Koroško dokazala, do omenjene tabele nimajo nobene vrednosti za nju dežele, tako je tudi gosp. dohtar dokazal, da nimajo za Krajsko nobene cene.

Še nekaj o Rojenicah.

Gospod Terstenjak prosi v 44. listu „Novic“ za kakšno o Rojenicah. Náte! kar je meni znanega.

Ko sem majhen bil, so mi stara mati marsikaj vedili povedati in popevati in marsikaj bi bil od njih zapomnil, če bi mi ne bili prezgodaj umerli. Ker mi je Matija ime, so mi večkrat pesem in pripovedko ali legendo od mojega patrona ponovili, ki jo kolikor toliko še znam in toraj tukaj ob kratkem povém.

Kadar so oče ali mati svetemu Matiju kruha rezali, vselaj so jim tekale solze z oči. Svetemu Matiju se je to čudno zdelo. Praša enkrat matere, ko so mu ravno kruha rezali: mati, zakaj pa vselaj vekate, kadar meni kruha režete? Mati pa so jeli še bolj vekati. Matija jih le ne neha popraševati in tako dolgo jih moleduje, da so mu povedali in djali: O kaj bi ne vekala, ker boš meni in očetu glavo odsekal. Ko si še majhen v zibeli ležal, pristopile so h tebi Rojenice in prisojale, da boš Matija svet mož, pa boš očetu in materi glavo odsekal. To je svetemu Matiju žal zavidalo; imel je očeta in mater prerad, da bi mogel kaj takega storiti. Kar jo skrivaj potegne od doma, gré in hodi noč in dan po neznanih krajih dokler ne pride v deveto deželo. V deveti deželi se vstavi in vseli, češ, oče in mati gotovo ne bosta zvedila za me, in jaz jima ne bom odsekal glav. Oženi se ondi v deveti deželi in pobožno živi z zakonsko družo. Enkrat je bil nekje na opravkih. Sreča ga ženska in mu reče: Matija Matija, ti se tukaj mudiš, domá pri tvoji gospé pa drugi spé. Sveti Matija babo serpo pogleda in pravi: kar ženske govoré, so včasih rade laží bilé. To je bila pa hudoba. Berž je dalje šla in se premenila v mladega človeka. Pride mu proti in pravi: Matija Matija, ti se tukaj mudiš, pri tvoji gospé pa drugi spé. Sveti Matija ga pogleda in pravi: kar mladi govoré, so rade laží bilé. Hudoba gré dalje, premeni se v starega moža in pravi: Matija Matija, ti se tukaj mudiš, pri tvoji gospé pa drugi spé. Matija ga pogleda in pravi: kar stari rekó, je časi rado res biló. Verne se domú in gré naravnost v hram, kjer je njegova in žene postelja stala. Vidi, da možk in ženska vkup ležita. Jeza ga zgrabi, mahne s sekiro in obema glavi odseka in gré iz hrama. Kar mu pride žena naproti vsa vesela in reče: o Matija, povem ti vesele stvari, dobili smo gosposke gosti, tvoj oče in tvoja mati sta prišla k nam vás. V hram sem ju peljala na najino posteljo spat, da si odpočijeta, ker sta od dolgega pota utrujena. Zdaj se Matiju oči odpró kaj je storil, da je očetu in materi glavo odsekal. Zaveka, zavpije: o Rojenice, Rojenice!

Zato sv. Matija v pratiki še dan današnji s sekiro malajo.

To je legenda o sv. Matiju, — pesmi dozda še nisim mogel dobiti, pa vém, da bi se na Gorenskem že mogla najti. Če se ne motim, je pred nekaj leti v „Novicah“ g. J. Novak po ti legendi pesemco napravil. *)

(Dalje sledi.)

O cerkvenem petji in orgljanji po deželi.

Spisal Kamilo Mašek.

(Dalje.)

Razložil sem znanosti, ktere mora vsak dober organist imeti; skusil bom jih še na drobno smatrati in zraven naznaniti pripomočke, s kterimi si more vsak sam potrebno vedo o tem zadobiti. Mislim pa, da imam tukaj z ljudmi oprávit, ki so se že z muziko pečali ali kterim vsaj pervenci muzike niso neznani.

1. Kaj je občno muzikoslovje?

Občno muzikoslovje obsega: a) osnovo nót ali sekirie (Notenplan, Vorräume und Nebenlinien), b) imena in versto nót in stank (Pause), c) peterih raznih notnih ključev, d)

*) V „Novicah“ leta 1853.